

macijo); kakor se to morebiti grdo sliši, pa me ta konec nenehoma spominja na podobne lažne humanistične agitke. Prav v teh detajlih je pokazal Pahor pre-malo pristne pisateljske polnokrvnosti, tako da mu je vsa izpovedna poanta dela zbledela v papir.

Vzrok je, kot sem že omenil, predvsem v tem, da ljubezenski element absolutno prevlada političnega. Poleg tega pa pripomore k temu tudi Pahorjevo psihološko oblikovanje in zastavljanje oseb oziroma (v tem romanu) njegovo psihološko oblikovanje značaja glavne junakinje (vse druge osebe, z Eminim erotičnim partnerjem vred) so namreč zgolj epizodisti in jim avtor ne posveča prevelike pozornosti) — prav tu je namreč močno očitno botrovanje Siegmunda Freuda. Najbolj jasno se kaže to v travmi, ki je nastala v Emini duševnosti s tem, da se je bila njena sestra Fani vlačila s fašisti, ob poroki z nekim politično neopredeljenim Slovencem pa se je skupaj z le-tem in svojo materjo Fani smrtno ponesrečila. S takim prerajanjem junakinje, kot si ga je zamislil Pahor, nimajo te psihoanalitične apartnosti nobene zveze, so popolnoma nepotrebne, pa ne samo to: še v kvar so Pahorjevemu psihološkemu oblikovanju Eminega karakterja, kajti Emina osebnost bi brez njih zadobila še kar celovito, prepričljivo podobo. Prav zato so verjetno najboljši prizori, v katerih ne strašijo prav nič ti psihoanalitični kompleksi; to so predvsem prizori na jadrnici in sploh izlet v Gradež in Brban, ki so tako s človeškega kot z literarnega aspekta prepričljivi in pretresljivi. Prav tu se je obenem tudi posrečila Pahorju učinkovita in umetniško dognana združitev njegove realistične pripovedne tehnike pa njegovega nagnjenja k lirčnosti, tu posega avtor najdlje v dimenzije pristne človečnosti. To so tudi tiste dragocene strani romana, ki jih človek bere s pravim užitek, za literarno izobraženega bralca pa so tudi porok za Pahorjevo pisateljstvo.

V celoti je torej roman Parnik trobi nji doslej avtorjev najbolj izčiščen daljši prozni tekst, ki potrjuje vse njegove odlike pa tudi pomanjkljivosti, kot smo jih lahko (seveda v nekoliko drugačni obliki) spoznali že v njegovem dosedanem opusu. In kljub vsem pomislekom si upam ob koncu vendarle zapisati, da je Pahorjev roman zavoljo obeh glavnih pozitivnih dejstev, ki jih prinaša (vsebinskega premika in pristne literarnosti na nekaterih mestih) zanimiv prispevek naši sodobni prozi.

Borut Trekman

LOJZE KRAKAR, MED ISKALCI BISEROV. Krakarjevo novo pesniško zbirko* je mogoče vsestransko razumeti in oceniti samo v sklopu njegovega celotnega pesniškega dela; sama zase se zdi, ko da bi bila iztrgana iz nekega tematsko in oblikovno obsežnejšega organizma. Seveda pa ima ta ugotovitev določene meje: če se je pokazalo, da je treba za oceno zbirke Med iskalci biserov imeti pred očmi Krakarjevo dosedanje pesniško ustvarjanje, s tem še ni rečeno, da knjiga ni zaokrožena, kar je za pesniške zbirke že tako zelo svobodno. Troje tematskih poglavij, ki jih knjiga Med iskalci biserov ima, je verjetno minimum za knjižno objavo, saj če bi poskušali odmisлити le eno izmed njih, bi knjigi odvzeli pogoj za izid. Reči hočem predvsem tole: nova

* Lojze Krakar, Med iskalci biserov. Cankarjeva založba 1964.

Krakarjeva pesniška zbirka je urejena smiselno, je zrcalo pesnikovega čustva in misli, prav tako podoba časa in prostora, podana skozi pesnikovo ustvarjalno zavest, toda vzporejanje z njegovim pesniškim razvojem, se pravi s knjigami V vzponu mladosti (1949) in Cvet pelina (1962) razgrne nekaj novih elementov, in sicer, odkrije pesnikovo intenzivnejšo nagibanje k intimnejši, zrelejši meditaciji in izpovedi ter odmik od aktualnih, v času in objektivnih pojavih pogojenih pesniških komentarjev. Oboje je sicer še navzoče, toda razmerje in odnos se je razvil v korist intimnejšemu delu.

Kot rečeno, sestavlja zbirko Med iskalci biserov troje tematskih poglavij, od katerih sta prvi dve estetsko in izpovedno zaključeni (Med iskalci biserov in Zrelosti), tretje (Vdanost) pa je mozaično, vanj so uvrščene pesmi, ki so vsebinsko, formalno in idejno v sebi zaključene in ne terjajo dopolnil.

Ciklus Med iskalci biserov ima deset enot, večinoma osemvrstičnih v petorostopnem jambu, v vsaki izmed njih pa je izpovedano določeno spoznanje z drugačnega vidika. Po vsebinskem razvoju in formalni zgradbi bi ciklus Med iskalci biserov lahko opredelili za kratko lirično pesnitev s posebno strukturo, od ekspozicije mimo večdimenzionalnega izpovednega jedra do sklepa. Uvodna nakaže situacijo: iskalci biserov odhajajo na svoje delo, ocean pa jih potuhnjeno čaka. V drugi pesmi že preide iz opisa situacije v osebno izpoved: eden izmed iskalcev je pesnik sam — utrujen, »na smrt utrujen«, toda pripravljen na nova iskanja, ko se zave spet »drobnega kamenčka iz sanj«. Tretja pesem se spet povrne k množinski obliki: »Vsak dan se znova potapljam« in hkrati opozarja na možnost:

Nekega dne bomo v morju zgoreli
kakor v bencinu. Preveč smo hoteli.

V četrti pesmi, napisani v ritmu poskočnice, se pesnik spet vrača k osebni izpovedi: vse njegovo življenje je potapljanje, ki ima en sam končni cilj: smrt. Tudi v peti pesmi ostane pri osebni obliki: zdaj že ima biser in v strahu je, kako bi ga zavaroval, da bi ne prišel v roke prekupečevalcev. Šesta: tri iskalce biserov je poznal, prvi je utonil že pri prvem poskusu, drugi je hodil petdeset let zaman, tretji je imel fantastično srečo, zase pa ne ve, »kako daleč in kako dolgo še?« Sedma pesem je nekoliko resignirano premišljevanje o smislu iskanja: zakaj, ko pa tudi biseri umro? Osmo se s to mislijo začne, ostala bo le sled trpljenja in ribe bodo svarile svoj zarod, naj se ne spušča v to igro. Toda ker smo »srečni zasužnjenci krute lepote« (deveta), se kar naprej potapljam in tvegamo, »skregani z bogom in sprti s spoznanjem«. Zadnja sklene krog: iskalci odhajajo — »tako gredo iz zgubljenih bitk vojaki«, za njimi pa ostaja morje lepo in vabeče.

Simbolika tega cikla je izbrana zelo posrečeno, in čeprav čisto konkretna, ima širino. Vrednote, ki jih simbolizira biser, so lahko osebno specifične ali lastnosti določene skupine v času in prostoru. Ciklus odpira torej možnost bralčeve tvorne opredelitve. Oblikovno je zgoščen, spoznanja zrela, misel jasna; v Krakarjevem pesniškem razvoju se zdi kot sinteza, tako v idejnem kot estetskem pogledu. Porojen je iz razumske osnove, kakor vsa Krakarjeva poezija, in zato učinkuje nekoliko hladno.

Tudi ciklus Zrelost je sestavljen iz desetih enot, intimno izpovedne narave; prvi dve imata obliko prošnje; tretja navaja, kaj vse je človek skušal in spoznal.

V četrti na videz neprizadeto sprašuje, »zakaj si se ustavila pred mano?« Nasednje štiri razkrivajo ljubezensko opojnost in vrnitev v »brezimmno jatoc«. Zadnja nakazuje otrplost, v katero se bo pogreznil; spet se bo razrastla puščobnost v njem in čakal bo na njeno vrnitev. Iz skopega povzetka se vidi, da gre za zrelo ljubezensko izpoved, zakoreninjeno v resničnem, neponarejenem doživetju in hkrati za visoko vrednotenje ljubezni. Krakar je v svojem pesniškem delu uspel sproti izpovedati razne faze ljubezenskega doživljanja moškega; prvi tak cikel so Viharna pota mlade ljubezni v zbirki V vzponu mladosti, to je še zgovorna pripoved mladostnika o zanosu in razočaranju; drugo podobno tematsko poglavje je Ljubezen v Cvetu pelina z večkratnimi spoznanji in z motom, ki ga je zapisal pod naslovom Ljubezen in ki bi veljal tudi za cikel Zrelost:

Od tebe dalje štejem svoje dni.
In nič ne maram, če mi bo živeti
le toliko, kot je metulju дано...

Posebne vrednotenja terja stil cikla Zrelost. Krakar se je vrnil k prvinskimi naravnimi elementom, ki jih je polna njegova prva pesniška zbirka, manj pa jih ima druga: zemlja, polja, vetrovi, ptice, visoko poletje, mravlje, trave, »najin zlati hleb ljubezni«. Povsem novo za Krakarja pa je vloga morja v njegovi najnovejši poeziji. Že v prvem ciklu pomeni morje nekaj lepega, vabljivega, toda zahrbtnega in polnega nevarnosti. Tudi v ciklu Zrelost ima morje posebno funkcijo v izpovedi zrele ljubezni:

Morje, polno dobrih misli,
se pred nama žoga s soncem.

Zadnje poglavje pesniške zbirke Med iskalci biserov — Vdanost, ima kot prvi dve deset pesniških enot, vendar bi nekatere izmed njih pesnik lahko razširil na podobno grajene cikle, kot sta Med iskalci biserov in Zrelost. Prva je izpoved moškega — Raj, z mitološkim motivom kot osnovo in z enačenjem osebne usode z usodo prvega moža. Ta pesem je nekoliko raztegnjena varianta teme, ki jo Krakar pogosto oblikuje: odhod ženske in osamitev moškega. Po izpovedni plati sodi pesem k prejšnjemu ciklu. Enak motiv čakanja, zlasti pa osamitve, ima pesem Prazna struga. Vdanost — meditacija o lastnem ravnanju, in sicer večsmerno razmišljanje v enakomernem, monotonem tričetrtinskem ritmu. V isto kategorijo sodita pesmi Mesto in Levi, pesniški meditaciji o življenjski situaciji, o smislih, bojih in porazih. Poglavje se nadaljuje z basnijo Mušji očenaš, moderna basen o egoizmu, zaverovanosti vase. Pesmi Spomenik padlim in Umrite, mrtvi sta nadaljevanje tiste Krakarjeve smeri pesniškega ustvarjanja, ki je vezana na aktualne dogodke in določene družbene situacije. Spomenik padlim se mu zdi kot kažipot »na robu puščave« v »zelenico miru«. Bolj artistično spretna kot idejno jasna je pesem Mrtva drevesa ob cesti. Zbirko zaključuje pesem Smrt, nekoliko sentimentalni dialog med možem in ženo o majhnih vsakdanjih rečeh, ki ju družijo, in ki so se počasi izoblikovale v vsebino njunega življenja. Zadnji cikel je po realizaciji in preciznosti misli dokaj neizenačen in kot je bilo omenjeno, ima nekaj variant na isto temo. V razvoju aktualne, družbenokritične poezije pa si bosta pesmi Spomenik

padlim in Umrite, mrtvi izbojevali posebno mesto. Medtem ko je bila Krakarjeva nekdanja družbenim vprašanjem posvečena lirika polna zgovornega zanosa in optimizma, je zdaj kritična, tudi resignirana in utrujena. Tak intimni pesnikov razvoj je popolnoma v soglasju z razpoloženskimi premiki v času in logičen odmev nanje.

Krakarjeva doživetja in spoznanja, izpovedana ali oblikovana v treh ciklih zbirke Med iskalci biserov, so gotovo odmev časa, se pravi naše sedanosti, pesniška registracija določene intelektualne atmosfere, izpoved naravnega doživljanja, toda teh okvirov ne presega; v tej razmejitvi so razsežnosti njenih vrednot.

Francè Vurnik

MIMI MALENSEK, INKVIZITOR. Kot uvod v kritično razmišljanje o nekaterih snovnih in stilnih problemih zadnjega romana Mimi Malenškove,* je treba zapisati, da je »inkvizitor«, kot določen odnos med materialno in duhovno sfero individualnega in družbenega življenja, kljub svoji tristošestdesetletni življenjskosti v bistvu še vedno toliko tvoren in boleč pojav, da bi ga smeli imenovati sodobnega. (Seveda je treba ob tem odmisлити vse formalne pojave karakteristike ter se osredotočiti na principe in bistva, obenem pa dati sodobnosti čim širšo časovnost in čim kvalitetnejšo vsebinskost.) Umetniku lahko prav zgodovinska oddaljenost snovi omogoča, da prodre do strženjskih plasti določenih sodobnih družbenih in individualnih struktur, s čimer edinole bi se mogla potrditi primarna nujnost eksistence tako imenovanega zgodovinskega romana v kulturnem prostoru dvajsetega stoletja.

Snov Inkvizitorja — višek in zaton reformacijskega gibanja ter ponovna rekatolizacija dežele, osebe, kot so Hren, Kralj, Dalmatin, velika in globoka duhovna, zlasti religiozna razgibanost ter socialna kontrastika — je ostala v tem smislu neizkoriščena. Pisateljica je izbrala za izhodišče drugačen koncept, ki bi ga na kratko označili kot obnavljanje zgodovine ter oživljanje oziroma ustvarjanje nekaterih pomembnih in drugih zanimivih osebnosti. Dejanje in osebe se gibljejo in umirajo v okvirih dosedanjih zgodovinskih opredelitev, deloma pa v novih, a večidel privrhnjih in stranskih subjektivnih predorih.

Iz tega izhodišča nastalo knjigo je treba jemati kot sekundarni literarni pojav, saj stoji na enem koncu njegove namenskosti seznanjanje, na drugem pa razvedrilo, vendar ostaja avtorici obilo možnosti in priložnosti za prenicanje v duševne notrine, za raziskovanje ljudi v njihovih privatnih, enkratnih in obenem splošno človeških sferah. Malenškova očitno kaže težnjo za tak, v psihološko smer razvit roman. Zato je v precejšnji meri opustila prikazovanje zgodovinskega predmetnega sveta, različnih pozitivističnih detajlov itd., kar je po svoje pozitivno, saj si je tako ustvarila večji maneverski prostor za presojo ljudi samih; zato je tudi križala svoj zgodovinski roman z elementi biografskega romana. Vendar se zaradi izrazite avtoričine epske nadarjenosti in smisla za epizode, ki preraščajo že v samostojne novele oziroma romane, zamegljuje in drobi centralna biografska analiza, kar je toliko močnejše opazno zaradi zamejene intelektualne zmogljivosti in kreativne moči, ki le s težavo in

* Mimi Malenšek, Inkvizitor. Lipa 1964.